

Tomasz Białobrzeski

Małżeństwo katolika z muzułmaninem w świetle Instrukcji Konferencji Episkopatu Hiszpanii z 2008 roku

Ius Matrimoniale 16 (22), 117-141

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ks. Tomasz Białobrzeski

**MAŁŻEŃSTWO KATOLIKA Z MUŻULMANINEM
W ŚWIETLE INSTRUKCJI KONFERENCJI
EPISKOPATU HISZPANII Z 2008 ROKU**

Wstęp

W ciągu ostatnich czterdziestu lat w Hiszpanii kwestie związane z małżeństwami pomiędzy stronami wyznania katolickiego i muzułmańskiego nabrały szczególnego znaczenia. Powodem tego jest nie tylko pluralizm religijny występujący w społeczeństwie hiszpańskim, ale także znaczna ilość studentów wyznania muzułmańskiego na uniwersytetach tego kraju, emigracja z krajów północno – zachodniej Afryki (Maghreb) oraz populacja muzułmańska mieszkająca na Półwyspie Iberyjskim z motywów zawodowych, dyplomatycznych i innych. Ogólna liczba muzułmanów w Hiszpanii szacowana jest na ponad milion osób, w większości mężczyzn¹.

Biskupi Konferencji Episkopatu Hiszpanii od dawna dostrzegali potrzebę wydania norm pastoralnych dotyczących związków małżeńskich pomiędzy katolikami i muzułmanami. Pierwsze wskazania duszpasterskie zostały wydane przez Konferencję Episkopatu w 1988 roku w dokumencie „Orientaciones para la celebración de los matrimo-

¹ Por. Conferencia Episcopal Española, *El matrimonio entre católicos y musulmanes. Orientaciones pastorales*, Madrid 2009, n. 1, s. 13 (dalej cytowany jako: CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*). Dokument został przyjęty podczas XCII Posiedzenia Plenarnego Konferencji Episkopatu Hiszpanii, która miała miejsce w Madrycie w dniach 24 – 28 listopada 2008 roku. Jest on dostępny na oficjalnej stronie internetowej Konferencji: <http://www.conferenciaepiscopal.es/documentos/Conferencia/MatrimonioCatolicoMusulman.pdf> (odczyt z dn. 3 stycznia 2011 roku).

nios entre católicos y musulmanes en España”². Kolejny dokument został zaaprobowany podczas XCII Posiedzenia Plenarnego Konferencji Episkopatu Hiszpanii, która miała miejsce w Madrycie w dniach 24 – 28 listopada 2008 roku. Nosi on tytuł „El matrimonio entre católicos y musulmanes. Orientaciones pastorales”³.

W omawianej materii, na gruncie prawa państwowego, należy również wskazać porozumienie z dnia 10 listopada 1992 r. podpisane pomiędzy Hiszpanią i Komisją Islamską (por. *Acuerdo de cooperación entre el Estado Español con la Comisión Islámica de España*)⁴.

Przedmiotem studium niniejszej publikacji jest treść dokumentu „El matrimonio entre católicos y musulmanes. Orientaciones pastorales”, który zawiera szczegółowe wskazówki duszpasterskie oraz normy dotyczące małżeństw mieszanych katolików z muzułmanami. Omawiana Instrukcja składa się z dwóch rozdziałów, z których każdy zawiera trzy części. W rozdziale drugim, na zakończenie zostały zamieszczone ponadto dwa aneksy. Całość dokumentu licząca pięćdziesiąt jeden stron stanowi interesującą lekturę na temat małżeństw mieszanych oraz zawiera praktyczne wskazówki duszpasterskie.

1. Małżeństwo katolickie i małżeństwo muzułmańskie. Kontekst pastoralny i tożsamość religijna

Pierwszy rozdział dokumentu, noszący ww. tytuł, składa się z trzech części, poświęconych odpowiednio sytuacji pastoralnej oraz wizji małżeństwa w religii katolickiej i muzułmańskiej⁵. Jest to rozdział który opisuje aktualną rzeczywistość omawianych małżeństw mieszanych w Hiszpanii oraz zawiera podstawowe prawdy i wizję małżeństwa prezentowaną w obu religiach. Rozdział pierwszy jest ponadto teore-

² Por. Conferencia Episcopal Española, *Orientaciones para la celebración de los matrimonios entre católicos y musulmanes en España*, „Boletín Oficial de la Conferencia Episcopal Española” 18 (1988), s. 60-68.

³ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt.

⁴ Por. Ley 26/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado con la Comisión Islámica de España. http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?id=BOE-A-1992-24855 (odczyt z dn. 3 stycznia 2011 roku).

⁵ Tytuł hiszpański „*Matrimonio católico y matrimonio musulmán. Contexto pastoral e identidad religiosa*”. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, n. 1-17, dz. cyt., s. 11-27.

tyczną podstawą do konkretnych wskazań duszpasterskich, które zostały zamieszczone w drugiej części⁶.

1.1. Sytuacja i kontekst pastoralny

Cześć pierwsza omawianego rozdziału poświęcona jest zagadnieniom pastoralnym⁷. Rozpoczyna się ona od ogólnej charakterystyki sytuacji związanej z obecnością muzułmanów w Hiszpanii. Na pierwszym miejscu zostało podkreślone, że w ogromnej większości tych małżeństw mieszanych mężczyzna jest wyznania muzułmańskiego, a kobieta wyznania katolickiego⁸. Taka sytuacja wynika z prawa muzułmańskiego i praktyki, które nie uznają ważności małżeństwa muzułmanki z wyznawcą innej religii. Drugim wymienionym elementem jest promocja społeczna. Współmałżonek wyznania muzułmańskiego nabywa możliwość otrzymania narodowości hiszpańskiej, łącznie ze wszystkimi korzyściami z nią związanymi. Trzecia obserwacja dotyczy trudności, jakie wynikają dla małżonków z faktu zawarcia małżeństwa, tak różnorodnego wyznaniowo i kulturowo⁹.

Nawiązując do ostatniej obserwacji zauważa się, że tylko niewielki procent nupturientów uświadamia sobie od samego początku, na jakie kompromisy będą musieli się godzić i jakie trudności mogą wyniknąć w codziennym życiu rodzinnym. Źródłem problemów i trudności są różnice wynikające z tradycji, zwyczajów, kultury i wiary. Szczególne nasilenie tych różnic, zwłaszcza dla kobiety, występuje wtedy, gdy małżonkowie zdecydują się na zamieszkanie w społeczeństwie muzułmańskim. W takiej sytuacji kobieta jest poddana dużej presji ze strony społeczeństwa i rodziny męża¹⁰. Ta presja może być nawet powodem zmiany zachowania męża wobec swojej katolickiej żony, łącznie z poważnymi reperkusjami dotyczącymi ich małżeństwa i dzieci. W konse-

⁶ Pot. tamże.

⁷ Tytuł tej części brzmi: „*Situación y contexto pastoral*”. Tamże, n. 1-5, s. 13-16.

⁸ W 2005 r. w Hiszpanii zostało zawartych 27 małżeństw mieszanych z osobą wyznania islamskiego. W 7 przypadkach kobieta była muzułmanką. Należy mieć jednak na uwadze, że prawo hiszpańskie dopuszcza dwie niekanoniczne formy zawarcia małżeństwa: kontrakt cywilny (por. Código Civil, art. 49, 61) i małżeństwo w formie muzułmańskiej (por. *Acuerdo de Cooperación del Estado con la Comisión Islámica de España*, dz. cyt., art. 7).

⁹ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 2, s. 13-14.

¹⁰ Por. Papieska Rada Duszpasterstwa Emigrantów i Podróżnych, *Erga migrantes caritas Christi*, n. 67.

kwencji takie małżeństwa mieszane związane są z ryzykiem na wielu płaszczyznach i wymagają szczególnego przygotowania¹¹.

Ogólną opinią, opartą na wieloletnim doświadczeniu i podzielną przez autorytety katolickie i muzułmańskie, jest odradzanie tych związków. Taki pogląd oparty jest na następujących faktach: niestałość tego typu małżeństw; problemy strony katolickiej w wyznawaniu swojej wiary w przypadku zamieszkania w kraju muzułmańskim; problem z wychowaniem dzieci w wierze katolickiej; różna koncepcja małżeństwa, w sposób szczególny tego, co odnosi się do wzajemnych praw i obowiązków; różne rozumienie roli kobiety w rodzinie i społeczeństwie; inny sposób wykonywania władzy rodzicielskiej; inne prawo spadkowe i majątkowe dotyczące małżeństwa¹².

Przewodnią intencją prezentowanego dokumentu jest promowanie wśród osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo narzeczonych i małżeństw ducha życzliwości, akceptacji, wyrozumiałości i pomocy względem takich związków już zawartych lub planowanych. Asystencja pastoralna w takich przypadkach powinna obejmować edukację kulturową stron, w sposób szczególnie uwzględniając wizję małżeństwa, miłości, wspólnego pożycia. Zachęca się ponadto do pomocy stronom w zapoznaniu się z zasadami i prawem, które rządzą życiem społecznym i państwowym strony katolickiej i muzułmańskiej. Szczególnie znaczenie przypisuje się przygotowaniu na etapie narzeczeństwa stron¹³.

1.2. Małżeństwo katolickie

Druga część rozdziału poświęcona jest katolickiej wizji małżeństwa, jego istocie i celom¹⁴. Zgodnie z doktryną Kościoła katolickiego przymierze małżeńskie, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, jest instytucją powołaną przez Stwórcę i chronioną Jego prawem. Pomiędzy ochrzczonymi małżeństwo zostało podniesione do godności sakramentu¹⁵.

¹¹ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 3, s. 14-15.

¹² Por. tamże, n. 4, s. 15.

¹³ Por. tamże, n. 5, s. 15-16.

¹⁴ Tytuł hiszpański „*El matrimonio católico*”. Tamże, n. 6-9, s. 16-19.

¹⁵ Por. KPK, kan. 1055 § 2; por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 6, s. 16.

W przypadku, kiedy jedno lub dwoje nupturientów są osobami nieochrzczonymi, mamy do czynienia z małżeństwem naturalnym, które cechuje jedność, nierozzerwalność, troska o dobro współmałżonka oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa. Małżeństwo mieszane katolicko – muzułmańskie nie wyraża godności sakramentalnej, może być jednak dla małżonków źródłem duchowego rozwoju. Jest to motyw, który uzasadnia udzielenie dyspensy od przeszkody różnej religii, w przypadku, gdy ordynariusz miejsca posiada również moralną pewność, że nie istnieje niebezpieczeństwo dla duchowych wartości strony katolickiej. W sposób szczególny dotyczy to wiary, życia w łasce uświęcającej, wierności głosu sumienia. Ordynariusz miejsca powinien mieć również pewność, że nupturient wyznania muzułmańskiego nie odrzuca celów i istotnych przymiotów małżeństwa i jest stanu wolnego. Prawo do zawarcia małżeństwa pochodzi z prawa naturalnego, jest promulgowane w normach kanonicznych i dotyczy również osób innego wyznania. Nie oznacza to jednak, że dyspensacja od przeszkody różnej religii jest tylko czystą formalnością. Do jej udzielenia wymagane jest uprzednie przygotowanie pastoralne, aby pomóc stronie katolickiej w zrozumieniu wartości ludzkich i nadprzyrodzonych, które powinna szanować i bronić w momencie podejmowania decyzji na ślub. W ten sposób celebrowanie małżeństwa może stać się dla nupturientów znakiem łaski, źródłem wartości i wezwaniem do kompromisu. W celebrowaniu małżeństwa narzeczeni są wezwani, aby prosić Boga, by był obecny w ich życiu i umocnił ich wzajemną wierność oraz pomógł im obopólnym i całkowitym oddaniu¹⁶.

Istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność. Osiągają one szczególne znaczenie poprzez sakramentalny charakter, który ma zawsze małżeństwo pomiędzy ochrzczonymi. Małżonkowie są wezwani do wzajemnego uzupełniania się, z zachowaniem wierności skierowanej ku zrodzeniu i wychowaniu potomstwa. Dlatego „każdemu z małżonków przysługują jednakowe obowiązki i prawa w tym, co dotyczy wspólnoty życia małżeńskiego”¹⁷. Jednym z elementarnych warunków ważności związku jest wolne wyrażenie zgody małżeńskiej przez oboje nupturientów z równoczesnym zachowaniem formy kanonicznej¹⁸.

¹⁶ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 7, s. 17-18.

¹⁷ KPK, kan. 1135.

¹⁸ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 8, s. 18-19.

Różnice wyznania, kontekst społeczny i prawny inny pomiędzy krajami kultury chrześcijańskiej i muzułmańskiej mogą powodować poważne problemy w życiu małżeńskim, jak również w katolickim wychowaniu dzieci. W konsekwencji Kościół katolicki ustanowił przeszkodę różnej religii dla małżeństw mieszanych, ponieważ istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia trudności w osiągnięciu pełnej i całkowitej jedności pomiędzy małżonkami. Kiedy Kościół wymaga od strony katolickiej złożenia rękopmi, że odsunie od siebie niebezpieczeństwo utraty wiary i uczyni wszystko co możliwe, aby ochrzcić dzieci i wychować je w wierze katolickiej, jest świadom trudności, jakie mogą wynikać w ich realizacji. Wspomniane trudności mogą się zrodzić z obowiązków, jakie ma praktykujący współmałżonek muzułmański. W przypadku, kiedy jest to mężczyzna, trudności wynikają z prawa islamskiego zobowiązującego syna do wyznawania religii ojca¹⁹.

1.3. Małżeństwo w religii i kulturze muzułmańskiej

W trzecim punkcie orientacji pastoralnych zostało przedstawione małżeństwo w kulturze i religii muzułmańskiej²⁰. W obszernym komentarzu autorzy dokumentu streszczają istotne przymioty i cechy małżeństwa w rozumieniu islamu. Tekst pozwala również na dokonanie porównania podobieństw i różnic w rozumieniu małżeństwa w obu religiach.

W islamie małżeństwo ma znaczenie i wymiar religijny. Koran zawiera pozytywną wizję małżeństwa, w której zawarte są dwa podstawowe cele, jakie przypisuje mu również religia chrześcijańska, tj. dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa²¹. Islamska koncepcja małżeństwa podkreśla także wymiar ludzkiej seksualności. Religia i kultura muzułmańska przedstawiają kobietę, jako towarzyszkę mężczyzny, odwołując się przy tym do zasady solidarności i równości wynikających z Boga i z pochodzenia płciowości ludzkiej od Boga. Promuje się w ten sposób ustanowiony przez Boga

¹⁹ Por. tamże, n. 9, s. 19.

²⁰ Tytuł hiszpański „*El matrimonio en la religión y la cultura musulmanas*”. Tamże, n. 10-17, s. 19-27.

²¹ Por. tamże, n. 10, s. 19.

porządek, który powinien przenikać życie małżeńskie we wszystkich jego wymiarach²².

Mężczyzna i kobieta mają te same obowiązki moralne i religijne, tą samą odpowiedzialność przed Bogiem, to samo przeznaczenie i nagrodę wieczną. Koran z jednakową stanowczością potępia krzywdę wyrażoną muzułmaninowi i muzułmance. Matka ma takie samo prawo do szacunku i opieki, jak ojciec dzieci. Jako żona ma prawo do obrony, jeśli jest niesłusznie oskarżana. Niemniej jednak kultura arabska nie uznawała całkowitej równości pomiędzy kobietą i mężczyzną. W ten sposób mężczyźni mają nad nimi wyższość²³; mężczyźni są nad kobietami ze względu na to, że Bóg dał wyższość jednemu nad drugim²⁴. W oparciu o tę wyższość kobiety są uważane przez mężczyzn jako „pole uprawne” (hiszp. „un campo labrado”²⁵), które mogą oni kształtować tak, jak chcą (hiszp. „puede «ir» como quiere”²⁶). Mężczyzna może poślubić kobiety, które mu się podobają, dwie, trzy lub cztery²⁷; może jednostronnie rozwiązać małżeństwo przez rozwód, który jest akceptowany w Koranie²⁸. Dzieci są dla mężczyzny darem, który otrzymuje od Boga za pośrednictwem kobiety²⁹. Władza ojca nad dziećmi jest absolutna. Kobieta może otrzymać spadek po mężu, ale tylko połowę tego, co otrzymałby mężczyzna³⁰. Jednym z tekstów najczęściej dyskutowanych jest ten, który daje mężczyźnie prawo karania kobiety cielesnie³¹ (różnie jest on jednak tłumaczony i interpretowany w islamie)³².

Niektóre kodeksy prawa islamskiego pozwalają ojcu wydać za mąż córkę dziewicę bez jej zgody, traktując jej milczenie jako aprobatę; w przypadku córki, która nie jest już dziewicą potrzebna jest jej wyrażona zgoda. Prawo *hanbalí* obowiązujące w Arabii Saudyjskiej pozwala na małżeństwo dziewięcioletniej kobiecie, która nie jest już dziewicą i wyraziła zgodę na małżeństwo. Ponadto zawsze musi w tym uczestni-

²² Por. tamże, n. 11, s. 19-20.

²³ Por. Koran 2, 228.

²⁴ Por. tamże, 4,34.

²⁵ CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 12, s. 21.

²⁶ Tamże.

²⁷ Por. Koran, 3,4.

²⁸ Por. tamże, 2,226-242; 4, 4.128-129.

²⁹ Por. tamże, 16,72.

³⁰ Por. tamże, 4,12.

³¹ Por. tamże, 3,34.

³² Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 12, s. 20-21.

czyć ojciec lub opiekun (*wali*). Tylko prawo *hanafi* pozwala samej kobiecie zawrzeć umowę małżeńską pod warunkiem, że to ona sama jest administratorką swojego majątku. Prawo islamskie wymaga przekazania posagu, który należy całkowicie do kobiety, w zamian za oddanie się mężowi i pozwala jej posiadać pewną wolność i niezależność ekonomiczną. Koran przedstawia małżeństwo mężczyzny z kobietą, jako kontrakt ustanowiony prawem religijnym³³.

Kontraktowi małżeńskiemu o charakterze bilateralnym i prywatnym towarzyszy ceremonia religijna, nie musi mieć ona jednak charakteru publicznego. Do ważności wymagana jest zgoda obojga nupturientów (którzy powinni być osobami zdolnymi do tego) wyrażona w obecności dwóch świadków. Kontrakt małżeński nie obowiązuje, jeśli przynajmniej połowa posagu nie zostanie przekazana kobiecie przed weselem. Kontrakt małżeński może być rozwiązany jednostronnie przez mężczyznę (rozwód *talâq*) lub na prośbę kobiety przekazaną przez jej ojca (wymóg tylko niektórych kodeksów) i za zgodą męża (*jul'*). Kobieta nie może oddalić męża przez rozwód. Termin *talâq* odnosi się do rozwodu rozumianego jako taki w kulturze zachodu. Terminem *mutallaqa'* określana jest kobieta rozwiedziona, a terminem *mutallaq* rozwiedziony mężczyzna. Aktualne rozumienie tych terminów jest inne, niż w Koranie³⁴.

Klasyfikacja prawna islamskiego zakończyła się w X wieku. W późniejszym okresie temat pozycji kobiety w społeczeństwie muzułmańskim był podejmowany przez myślicieli i prawników. Dzięki tym wysiłkom próbowano odczytać na nowo prawa kobiety wynikające z Koranu. W niektórych państwach muzułmańskich, małżeństwo zaczęto ujmować w kategoriach kontraktu publicznego, wprowadzając wymogi dotyczące wieku nupturientów, posagu i klauzul. Jedną z klauzul dotyczy zakazu zawierania przez mężczyznę kolejnych związków. Koran pozwala na posiadanie czterech żon pod warunkiem, że one i ich dzieci są traktowane jednakowo przez mężczyznę. W niektórych krajach muzułmańskich poligamia jest prawnie zakazana³⁵.

Rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa muzułmańskiego. Chodzi o wspólnotę typu patriarchalnego, przewodzoną przez głowę rodziny, która gromadzi wokół siebie żonatych synów i krewnych. W nowoczesnych miastach model rodziny ogranicza się do rodziców

³³ Por. tamże, n. 13, s. 22.

³⁴ Por. tamże, n. 14, s. 23.

³⁵ Por. tamże, n. 15, s. 23-24.

i dzieci. Narodzone dziecko jest uważane za dobre ze swej natury oraz wyznawcą islamu. Rodzice nadają mu imię, biorąc je od założyciela religii lub któregoś z krewnych. Obrzezanie jest powszechną praktyką. W wychowaniu podkreśla się szacunek dla rodziców. Koran sugeruje modlitwę za rodziców w podeszłym wieku. Obowiązek wierności i posłuszeństwa rodzicom ustaje w momencie, gdy rodzice próbują odłączyć dzieci od islamu. Małżeństwo jest uważane za normalną sytuację w życiu dorosłych osób. Celibat jest rzeczywistością obcą islamowi, aczkolwiek z szacunkiem odnosi się on do dziewictwa Maryi, dziewiczego narodzenia Jezusa, bezżeństwa Jana Chrzciciela i Jezusa. Przed zawarciem małżeństwa zalecana jest wstrzeźliwość płciowa. Społeczeństwo jest bardziej wyrozumiałe dla mężczyzn. Od kobiet, zwłaszcza jeśli są młode, wymaga się, aby zachowały dziewictwo do małżeństwa. Małżeństwo nie jest możliwe do IV stopnia linii bocznej włącznie. Przed współczesną kodyfikacją prawną nie istniał minimalny wiek, małżeństwa były ustalane, kiedy jeszcze nupturienti byli nieletni. Tworzyli oni realną parę, a dopełnienie małżeństwa następowało później. Aktualnie większość państw islamskich wprowadziła regulacje prawne dotyczące wieku nupturientów. Zdrada małżeńska jest zabroniona i karana prawem, jeśli potwierdziło ją czterech świadków lub osoba, która się jej dopuściła. Kodeksy prawa przewidują karę 100 biczów dla obu osób cudzołożących ze sobą. W niektórych krajach obowiązuje prawo religijne (*shari'a*) i prawo tradycyjne (*fiqh*) skazujące cudzołożących na ukamienowanie (kara, która jest jednak rzadko stosowana)³⁶.

Istnieje zgodność, że tekst Koranu w porównaniu z wcześniejszym prawem, zawiera postępowanie w ogłoszeniu pewnej równości pochodzenia i przeznaczenia mężczyzny i kobiety oraz zachętę do wspólnoty małżeńskiej budowanej na miłości i miłosierdziu. Na przestrzeni czasu, z różnych powodów, były dodawane kolejne normy prawne, które nie zawsze były zgodne z duchem Koranu. W praktyce dyspozycje legalne stanowią, że kobieta w swoich prawach i obowiązkach nie jest równa mężczyźnie. Należy podkreślić, że w najnowszych kodeksach prawnych nawiązujących mniej do tradycyjnego prawa muzułmańskiego, sytuacja kobiety w małżeństwie i społeczeństwie znacznie się poprawiła. W niektórych krajach doszło do praktycznego zrównania pomiędzy mężczyzną i kobietą. Wyjątek mogą stanowić tradycje lokalne.

³⁶ Por. tamże, n. 16, s. 24-25.

Mając na uwadze konsekwencje jakie niosą ze sobą małżeństwa mieszane, należy mieć na uwadze niektóre normy: 1. W aktualnych kodeksach prawnych nadal dopuszczona jest poligamia, aczkolwiek pod pewnymi warunkami. 2. Syn ma zawsze obowiązek wyznawać religię swojego ojca, jeśli ten jest muzułmaninem. Powinien być ponadto wychowywany w wierze muzułmańskiej. Nie uznaje się w tym wypadku prawa matki do wychowania, jeśli ta jest innego wyznania. 3. Nadal obowiązuje prawo, według którego dziedziczy się tylko pomiędzy osobami tej samej religii. W przypadku małżeństwa mieszanego kobieta wyznania katolickiego nie dziedziczy po mężu muzułmaninie, ani on po żonie. Z tego samego powodu nie dziedziczą po matce dzieci, które muszą wyznawać islam. 4. Jeśli rozwiązuje się małżeństwo, żona wyznania muzułmańskiego lub katolickiego może opiekować się nieletnimi dziećmi, ale tylko wtedy, gdy to nie sprzeciwia się wychowaniu w wierze muzułmańskiej i tylko przez pewien czas. Po osiągnięciu wieku wyznaczonego w prawie islamskim dzieci są powierzone opiece ojca lub, jeśli ten nie żyje, jego rodzinie. 5. Muzułmanin jest zobowiązany do respektowania prawa żony do wyznawania religii katolickiej. Religia i tradycja muzułmańska nie uznają jednak wolności sumienia i wolności religijnej w takim rozumieniu, jak podaje je Powszechna Deklaracja Praw Człowieka i Kościół katolicki³⁷.

2. Orientacje dotyczące małżeństwa pomiędzy katolikami i muzułmanami

Drugi rozdział dokumentu, składający się ze wstępu i trzech części, zatytułowany jak wyżej, poświęcony jest praktycznym zagadnieniom duszpasterskim związanym z pomocą narzeczonym w rozeznaniu, przygotowaniu i celebracji małżeństwa³⁸. Podjęty zostaje ponadto temat duszpasterskiej asystencji małżeństw mieszanych, które już zostały zawarte.

Kościół katolicki szanuje muzułmanów, którzy wyznają jedyne-go Boga i którego planom chcą się podporządkować z całych sił³⁹. Zrozumiałe jest oczekiwanie katolików, że muzułmanie uznają i uszanują ich wiarę. Innymi elementami, które należy mieć na uwadze, to

³⁷ Por. tamże, n. 17, s. 25-27.

³⁸ Tytuł hiszpański „*Orientaciones sobre el matrimonio entre católicos y musulmanes*”. Tamże n. 18-48, s. 31-46.

³⁹ Por. Sobór Watykański II, *Lumen Gentium*, n. 16; por. tamże, *Nostra aetate*, n. 3.

równouprawnienie, dialog międzyreligijny i doświadczenie jakie posiadają Katolickie Kościoły Wschodnie w małżeństwach mieszanych obu religii, jak również kontakty Kościoła katolickiego z rządami państw muzułmańskich⁴⁰. Wszyscy, którzy uczestniczą w przygotowaniu narzeczonych, tak katolicy jak i muzułmanie, powinni znać dobrze doktrynę i prawa dotyczące małżeństw mieszanych w drugiej religii. Orientacje zaproponowane w poniższym dokumencie mogą posłużyć do osobistej refleksji, pomocy narzeczonym w rozeznaniu, przygotowaniu, celebracji i późniejszemu towarzyszeniu małżeństwu mieszanym w ich życiu religijnym⁴¹.

Wszystkie osoby, którym została powierzona troska pastoralna o przygotowanie małżeństw mieszanych, powinny posiadać odpowiednią wiedzę i szacunek wobec muzułmanów. Wiedza i szacunek powinny wyzwolić ich z przesądów i obaw oraz doprowadzić do poszanowania i odkrycia możliwego działania Ducha Świętego, nasion Słowa Bożego i odblasków Prawdy w osobach i niektórych wartościach moralnych, duchowych i ludzkich⁴². Doradcy katolicy potrzebują ponadto jak najobszerniejszej wiedzy w zakresie prawa małżeńskiego islamu w ogólności oraz w zakresie współczesnych kodeksów prawnych obowiązujących w krajach muzułmańskich, jak również rzeczywistości społecznej w kraju strony muzułmańskiej⁴³.

Nupturient katolicki może nie posiadać wiedzy w kwestiach prawnych związanych z dziedziczeniem, wychowaniem dzieci, wspólnotą majątkową, rozwodem, oddaleniem oraz o tym, że dzieci z tego małżeństwa będą muzułmanami zgodnie z prawem islamu. Ponadto katolicka żona nie będzie miała możliwości wychowania dzieci w swojej wierze. Nie dziwi również fakt, że kobieta nie posiada wiedzy o warunkach społecznych w jakich przyjdzie jej żyć, szczególnie jeśli po ślubie zamieszka w kraju muzułmańskim. Ważne jest również, aby wiedziała, że pojmowanie i wyrażanie miłości pomiędzy mężczyzną i kobietą nie jest takie same, jak w społeczeństwie zachodnim o korzeniach chrześcijańskich. Inną trudnością, którą powinna mieć na uwadze katoliczka, jest podział pomiędzy mężczyznami i kobietami, który

⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Asia*, n. 27.

⁴¹ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 18, s. 31.

⁴² Por. Sobór Watykański II, *Nostra aetate*, n. 2.

⁴³ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 19, s. 31-32.

religia i kultura muzułmańska narzuca w wielu dziedzinach życia publicznego i prywatnego⁴⁴.

Wyznawca islamu, pomimo wysiłku przyjęcia kultury i języka hiszpańskiego, najczęściej będzie funkcjonował w swoich kategoriach religijnych i społeczno – kulturowych, co niesie ze sobą niebezpieczeństwo, że będzie zdezorientowany wobec modelu rodziny w katolickiej kulturze zachodniej i nie zrozumie w pełni zachowań współmałżonka i jego środowiska. Z drugiej strony, przyzwyczajony do tradycyjnej gościnności i wielu wizyt rodzinnych, tak częstych w jego środowisku, może mieć problemy, aby zaakceptować powściągliwość, dystans, poszanowanie własnej prywatności, odbierając je jako brak szacunku. W niektórych przypadkach może nie być akceptowany przez środowisko współmałżonka katolickiego, co może wywołać poczucie osamotnienia i niepewności oraz prowadzić do decyzji o powrocie do swojego kraju⁴⁵.

Sukces takich małżeństw mieszanych wymaga przygotowania i jeśli jest ono realizowane w sposób odpowiedni, może być okazją rzeczywistego pogłębienia własnej duchowości. Negatywnym rozwiązaniem byłoby zaniechanie przygotowania i postawa bierności. Małżeństwo mieszane może prowadzić do zwrócenia się ku temu, co najistotniejsze, ku Bogu, który zaprasza do życia, miłości i ma dla współmałżonków swoją ekonomię łaski i zbawienia. Małżeństwo mieszane nadaje ponadto spotkaniu katolików i muzułmanów inny wymiar, różny od tego na płaszczyźnie dialogu społecznego, ponieważ opiera się na codziennym życiu małżonków. Takie małżeństwa mogą stanowić znak możliwego pojednania pomiędzy państwami, rasami i religiami⁴⁶.

2.1. Rozeznanie i przygotowanie

Pierwsza część rozdziału drugiego odnosi się do okresu narzeczeństwa stron, kiedy rozeznają i podejmują oni wspólną decyzję o zawarciu małżeństwa⁴⁷. Zamieszczone wskazania dotyczą również etapu bezpośredniego przygotowania narzeczonych do zawarcia małżeństwa.

⁴⁴ Por. tamże, n. 20, s. 32.

⁴⁵ Por. tamże, n. 21, s. 32-33.

⁴⁶ Por. tamże, n. 22, s. 33.

⁴⁷ Tytuł hiszpański „*Discernimiento y preparación*”. Tamże, n. 23-32, s. 34-39.

Kościół katolicki odradza zawieranie małżeństwa osobom, które nie wyznają tej samej wiary⁴⁸. Jeśli jednak zachodzi taka sytuacja, duchowny powinien upewnić się o wolności i szczerzej woli każdego z nupturientów. Zachęca się kapłana do rozmowy duszpasterskiej ze stroną katolicką. Jeśli nupturient muzułmański pragnie rozmowy z kapłanem na osobności, należy mu to umożliwić. Kolejne spotkania mogą odbywać się z narzeczonymi razem. Jest wskazane, aby w każdej diecezji był odpowiednio przygotowany kapłan, który służyłby pomocą duszpasterzom w procesie przygotowania takich par do sakramentu małżeństwa i późniejszej asystencji pastoralnej⁴⁹.

Celem lepszego rozeznania i realizacji późniejszego życia małżeńskiego zachęca się, aby przed zawarciem związku, strona katolicka przebywała jakiś czas w kraju współmałżonka muzułmańskiego; nawet jeśli później zamierzają zamieszkiwać w Hiszpanii. Ten pobyt, poza okazją do zdobycia osobistego doświadczenia, będzie również znakiem szacunku i solidarności rodzinnej, która w społeczeństwie muzułmańskim jest obecna. Psychologicznie może to ponadto pomóc w przezwyciężeniu oporów ze strony rodziny. Jeśli małżeństwo planuje zamieszkać w kraju muzułmańskim, strona katolicka powinna nauczyć się obowiązującego tam języka, ponieważ w przeciwnym wypadku będzie postrzegana jako osoba obca⁵⁰.

Zachowując więzy z własnymi rodzinami, zachęca się współmałżonków do zachowania niezależności i własnej prywatności, której potrzebują. W obliczu presji rodziny i społeczeństwa (która w krajach muzułmańskich ma szczególnie wpływ) jest bardzo ważne, aby małżonkowie zachowali niezależność dotyczącą pracy i ekonomii. Tych spraw nie można pozostawić bez wcześniejszych ustaleń, aby później nie stały się przyczyną nieporozumień⁵¹.

Oboje nupturienti powinni zostać poinformowani o prawnym statusie małżeństw mieszańskich, tak w prawie muzułmańskim, jak i w prawie kraju miejsca zamieszkania. Należy im doradzić, aby unikali odosobnienia, a jeśli będą mieszkać w społeczeństwie muzułmańskim, aby strona katolicka jak najszybciej skontaktowała się z najbliższą pa-

⁴⁸ Por. Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, n. 144; por. Papieska Rada Duszpasterstwa Emigrantów i Podróżnych, *Erga migrantes caritas Christi*, n. 63.

⁴⁹ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 23, s. 34.

⁵⁰ Por. tamże, n. 24, s. 34.

⁵¹ Por. tamże, n. 25, s. 35.

rafią lub wspólnotą katolicką. Byłoby znacznym ułatwieniem, gdyby kapłan odpowiedzialny w diecezji za małżeństwa mieszane uprzedził wcześniej najbliższą parafię przyszłego miejsca zamieszkania strony katolickiej w kraju muzułmańskim⁵².

Konkretne kwestie, podane poniżej, powinny zostać poruszone w rozmowie duszpasterskiej z narzeczonymi:

1. W tym, co odnosi się do wiary i religii: refleksja dotycząca osobistej wiary i praktyk religijnych w kontekście planowanego małżeństwa; rozeznanie i dialog odnośnie do wiedzy, którą ma każdy z nupturientów o religii drugiego; gotowość każdego z nupturientów do uczestniczenia w świątach religijnych ważnych dla przyszłego współmałżonka.

2. W odniesieniu do tradycji kulturowych: rozeznanie dotyczące wiedzy, którą każdy z nupturientów posiada o kraju, kulturze i tradycjach przyszłego współmałżonka; ustalenia dotyczące języka, jakim będą się porozumiewać w małżeństwie i możliwość nauczania się ojczystego języka drugiej strony, co pomoże wyeliminować nieporozumienia i konflikty wynikające ze wzajemnego niezrozumienia.

3. W odniesieniu do rodzin stron: relacje z rodzicami, rodzeństwem, najbliższą rodziną, przyjaciółmi; oczekiwania, jakie mają obie rodziny, co do przyszłego współmałżonka.

4. W relacji do rodziny, którą chcą stworzyć: decyzja o miejscu zamieszkania; plany dotyczące dzieci i ich ilości, sprawy wierności małżeńskiej, monogamii i poligamii, wnoszonego i wspólnego majątku; decyzja o chrzcie i katolickim wychowaniu, które zamierzają zapewnić swoim dzieciom.

5. W odniesieniu do spraw o charakterze prawnym: w przypadku zamieszkania w kraju muzułmańskim zaleca się zagwarantowanie prawa dziedziczenia współmałżonka katolickiego; ważne jest uzgodnienie, czy stronie katolickiej zostanie powierzone wychowanie dzieci, jeśli zaszłaby taka sytuacja; można doradzić nupturientom, aby zasięgnęli opinii prawnej, co do możliwości zagwarantowania ochrony praw współmałżonka, jeśli prawo państwowe tego nie przewiduje⁵³.

Przed zawarciem małżeństwa kanonicznego obie strony powinny przygotować się uczestnicząc w odpowiednim kursie, w którym nie powinno zabraknąć informacji o równej godności mężczyzny i kobiety, stałości związku, prawach człowieka, wolności religijnej. Jest bardzo ważne, aby nie zabrakło informacji na temat prawa muzułmań-

⁵² Por. tamże, n. 26, s. 35.

⁵³ Por. tamże, n. 26, s. 35-36.

skiego, szczególnie tego kraju, z którego pochodzi przyszły współmałżonek. Kurs przedmałżeński powinna zagwarantować parafia miejsca zamieszkania strony katolickiej. W ten sposób narzeczeni będą mogli docenić wysiłek Kościoła katolickiego w odpowiednim przygotowaniu narzeczonych⁵⁴.

Mając na uwadze stopniowe przygotowanie i unikając niepotrzebnego pośpiechu w zawarciu małżeństwa kanonicznego, strony katolicka i muzułmańska mogą zawrzeć małżeństwo cywilne. Ten sposób postępowania jest tolerowany przez niektóre Konferencje Episkopatu⁵⁵ jako praktyka pastoralna, z równoczesnym poinformowaniem narzeczonych, że są zobowiązani później do zawarcia małżeństwa zgodnie z formą kanoniczną. Narzeczeni muszą przedstawić dokumentację wymaganą przez hiszpański kodeks cywilny⁵⁶. Poprzez związek cywilny chce się uniknąć małżeństwa na próbę; małżeństwa dla przyjemności⁵⁷; małżeństwa jako sposobu zdobycia obywatelstwa hiszpańskiego lub legalnego pobytu w celach zarobkowych⁵⁸.

Przygotowanie do małżeństwa kanonicznego wymaga sporządzenia protokołu badania narzeczonych. Powinna zostać dostarczona dokumentacja cywilna obu nupturientów oraz dokumenty kanoniczne strony katolickiej. Dokumenty obcojęzyczne muszą być przetłumaczone przez tłumacza przysięgłego na język hiszpański⁵⁹.

Małżeństwa kanonicznego pomiędzy stroną katolicką i muzułmańską dotyczy przeszkoda różnej religii⁶⁰, która powoduje jego nieważność bez uzyskania wcześniej dyspensy ordynariusza miejsca. Narzeczeni powinni zrozumieć, że istnienie przeszkody wskazuje na obiektywne trudności w odniesieniu do planowanego małżeństwa. Prośbę o dyspensę od przeszkody różnej religii, strona katolicka powinna skierować do swojego ordynariusza miejsca. Udzielenie dyspensy jest uzależnione od spełnienia warunków określonych w prawie kanonicznym. Chodzi

⁵⁴ Por. tamże, n. 28, s. 37.

⁵⁵ Por. Konferencja Episkopatu Włoch, *I matrimoni tra cattolici e musulmani in Italia*, n. 21, http://host.uniroma3.it/progetti/cedir/cedir/Eventi/MatrimCattol_Musulm.pdf (odczyt z dnia 3 stycznia 2011 roku); por. Konferencja Episkopatu Francji, *Les mariages islamo – chrétiens*, f. 1, n. 5.

⁵⁶ Por. Código civil, art. 56.

⁵⁷ Hiszp. „*matrimonio de placer*”. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 29, s. 37.

⁵⁸ Por. tamże.

⁵⁹ Por. tamże, n. 30, s. 38.

⁶⁰ Por. KPK, kan. 1086.

o spełnienie równocześnie trzech warunków: 1. Deklaracja strony katolickiej (o gotowości odsunięcia od siebie niebezpieczeństwa utraty wiary i uczynienia wszystkiego co możliwe, aby ochrzcić i wychować po katolicku dzieci). 2. Poinformowanie strony wyznania muzułmańskiego o przyrzeczeniach strony katolickiej. 3. Pouczenie obu stron o celach oraz istotnych przymiotach małżeństwa, których nie może wykluczyć żadna z nich⁶¹.

Deklaracje i przyrzeczenia złożone na piśmie powinny ponadto dotyczyć: szacunku dla katolickich praktyk religijnych zgodnie z fundamentalnym prawem wolności religijnej; decyzji o chrzcie i katolickim wychowaniu dzieci; wykluczeniu poligamii, małżeństwa dla przyjemności, oddalenia lub rozwodu. Wydaje się słuszne, aby te deklaracje i przyrzeczenia miały moc obowiązującą wynikającą z zachowania procedur prawa cywilnego. W ten sposób pozostanie prawny dowód w przypadku zaistnienia trudności dotyczących powyższych deklaracji w codziennym życiu⁶².

2.2. Celebracja małżeństwa

Druga część rozdziału poświęcona została praktycznym wskazaniom dotyczącym liturgii zawarcia małżeństwa mieszanego⁶³.

Mając na uwadze różne perspektywy małżeństwa w religii katolickiej i muzułmańskiej przedstawione w Biblii i Koranie, inna powinna być też celebracja małżeństwa mieszanego, niż w sytuacji, gdy oboje nupturientów to katolicy. W przypadku omawianych małżeństw, w oparciu o prawo do wolności religijnej, należy dołożyć starań, aby strona muzułmańska nie czuła się dyskryminowana⁶⁴.

Zachowanie formy kanonicznej w zawarciu małżeństwa pomiędzy stroną katolicką a muzułmańską jest konieczne do jego ważności. Forma kanoniczna wymaga zgody stron wyrażonej publicznie, w sposób wolny, przed uprawnioną do tego osobą asystującą, w obecności dwóch świadków. „Jeśli poważne trudności nie pozwalają zachować formy kanonicznej, ordynariusz miejsca strony katolickiej ma prawo dyspensować od niej w poszczególnych przypadkach, po pora-

⁶¹ Por. KPK, kan. 1125; por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 31, s. 38.

⁶² Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 32, s. 39.

⁶³ Tytuł hiszpański „*Celebración*”. Tamże, n. 33-38, s. 39-41.

⁶⁴ Por. tamże, n. 33, s. 39.

dzeniu się jednak ordynariusza miejsca zawarcia małżeństwa, z zachowaniem – i to do ważności – jakiejś publicznej formy zawarcia. Do Konferencji Episkopatu należy określić normy, według których byłaby udzielana dyspensa w sposób jednolity⁶⁵. Po udzieleniu dyspensy od formy kanonicznej, małżeństwo pomiędzy stroną katolicką i muzułmańską jest ważne, ponieważ zostało zawarte zgodnie z prawem kanonicznym. Bez uzyskania dyspensy zawarte małżeństwo byłoby nieważne i nieuznane przez Kościół katolicki⁶⁶.

Jeśli małżeństwo jest zawierane zgodnie z formą kanoniczną, należy stosować Rytuał Sakramentu Małżeństwa, który zawiera „Obrzęd zawarcia małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i niechrześcijaninem lub katechumenem”⁶⁷. Nie jest przewidziane sprawowanie Eucharystii i jej udzielenie, ponieważ chodzi o sakrament, który zakłada chrzest. Również nupturient wyznania katolickiego, przez szacunek dla strony muzułmańskiej, nie powinien przystępować do komunii podczas zawierania małżeństwa, jak też nie zaleca się celebracji w prezbiterium, a tym bardziej używania ołtarza. „Małżeństwo pomiędzy stroną katolicką i stroną nieochrzczoną może być zawarte w kościele lub innym odpowiednim miejscu”⁶⁸.

W celebracji małżeństwa pomiędzy stroną katolicką i muzułmańską Słowo Boże stanowi podstawę homilii asystującego i poprzedza wyrażenie zgody i błogosławieństwo. Nie jest dozwolona lektura Koranu podczas liturgii katolickiej; muzułmanin nie może być lektorem tekstu biblijnego, ani katolik lektorem tekstu Koranu. Możliwe jest, aby na koniec celebracji zabrał głos przedstawiciel muzułmański, jeśli zezwoli na to wcześniej ordynariusz miejsca⁶⁹.

Prawo Kościoła katolickiego zabrania, aby przed lub po celebracji kanonicznej miała miejsce inna ceremonia lub ponowne wyrażenie zgody małżeńskiej. Zabroniony jest również taki obrzęd, któremu przewodniczą równocześnie asystujący katolicki i muzułmański szafar⁷⁰. Nieporządek wynikający z zastosowania takiej formy może być powodem nieważności małżeństwa (nie wiadomo przed którym asy-

⁶⁵ KPK, kan. 1127 § 2.

⁶⁶ Por. tamże, n. 34, s. 39-40.

⁶⁷ „*Celebración del Matrimonio entre parte católica y parte catecúmena o no cristiana*”. Tamże, n. 35, s. 40.

⁶⁸ KPK, kan. 1118 § 3; por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 35, s. 40.

⁶⁹ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 36, s. 41.

⁷⁰ Por. KPK, kan. 1127 § 3.

stującym wyrażono zgodę); może urazić uczucia religijne osób uczestniczących w ceremonii; może być nadużyciem ich wolności religijnej. Nie jest zabroniony udział strony katolickiej w przyjęciu małżeńskim⁷¹ właściwym dla kultury muzułmańskiej, pod warunkiem, że nie będzie na niej elementów przeciwnych wierze katolickiej⁷².

Małżeństwo zawarte zgodnie z formą kanoniczną powinno zostać odnotowane w księdze małżeństw parafii strony katolickiej. Na podstawie aktu małżeństwa zostanie dokonana nota na marginesie właściwego aktu chrztu. Należy także odnotować informację o dyspensie od formy, jeśli ta została udzielona. Zgodnie z hiszpańskim prawem cywilnym należy powiadomić o zawarciu małżeństwa Urząd Stanu Cywilnego⁷³.

2.3. Asystencja pastoralna

Pomoc duszpasterska, którą Kościół proponuje tego typu małżeństwom nie może ograniczyć się tylko do przygotowania, rozeznania i celebracji, ale jeśli jest to możliwe, powinna dalej towarzyszyć małżeństwu. Jest bardzo ważne, aby odpowiedzialni za duszpasterstwo posiadali informacje na temat wolności strony katolickiej w wyznawaniu swojej wiary i uczestniczeniu w życiu wspólnoty parafialnej. W prawie kanonicznym prawodawca postanawia: „Ordynariusz miejsca oraz inni duszpasterze winni troszczyć się o to, ażeby katolickiemu małżonkowi i dzieciom zrodzonym z małżeństwa mieszanego nie zabrakło pomocy duchowej do wypełniania ich obowiązków. Mają też wspierać małżonków w utrwalaniu jedności życia małżeńskiego i rodzinnego”⁷⁴. Proboszcz i osoby odpowiedzialne powinny, jeśli to jest możliwe, odwiedzać takie małżeństwo w miejscu ich zamieszkania⁷⁵.

Jeśli małżeństwo mieszane zamieszka w kraju europejskim, prawo zachodnie o korzeniach chrześcijańskich umożliwi realizację różnych opcji wybranych przez małżonków. Jeśli zdecydują się zamieszkać w kraju muzułmańskim, strona katolicka może doświadczyć trudności

⁷¹ Hiszp. „fiesta del matrimonio”. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 37, s. 41.

⁷² Por. tamże.

⁷³ Por. Código civil, art. 60, 63; por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 38, s. 41.

⁷⁴ KPK, kan. 1128.

⁷⁵ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 39, s. 42.

w rozwoju życia małżeńskiego, wychowaniu dzieci, sprawowaniu władzy rodzicielskiej. Źródłem trudności może być również prawo islamskie dotyczące rozwiązywania sporów, akceptacja społeczna, normy prawne stwarzające mężczyźnie możliwość zawarcia kolejnych małżeństw. W tym wszystkim bardzo ważną rolę ma do spełnienia wspólnota katolicka w kraju zamieszkania, która powinna być poinformowana o zamieszkiwaniu takiego małżeństwa na swoim terytorium⁷⁶.

W wychowaniu dzieci w małżeństwie mieszanym na szczególną uwagę zasługuje szacunek do religii rodziców, podkreślenie wspólnych wartości, jak również nadprzyrodzonego i duchowego wymiaru życia. Należy wprowadzić praktykę modlitwy, jako dialogu stworzenia ze Stwórcą, miłosierdzie i troskę o potrzebujących, ożywienie życia rodzinnego i otwartość na życie społeczne. Rodzice powinni wobec dzieci podkreślać moralne znaczenie wierności i szacunku do wolności sumienia każdego z członków rodziny. Powinni pomóc swoim dzieciom w rozeznaniu i poszanowaniu różnic religijnych dzielących rodziców i różnych kodeksów moralnych, które kierują życiem chrześcijańskim i muzułmańskim, zwracając szczególną uwagę na to, co je łączy, w sposób szczególny na godność osoby, wolność sumienia i wolność religijną. Należy unikać obojętności lub relatywizmu religijnego⁷⁷.

Małżeństwa mieszane, które zachowują rękojmie i przyrzeczenia złożone przed ślubem są świadectwem, że jest możliwe wspólne życie bez utraty swojej tożsamości i prawdziwy dialog międzyreligijny. Strona katolicka nie powinna zapomnieć o swoim wyznaniu przez praktykowanie modlitwy, lekturę Pisma świętego, studiowanie Katechizmu Kościoła Katolickiego oraz dokumentów dotyczących osoby ludzkiej, rodziny, społeczeństwa⁷⁸.

Mając na uwadze fakt, że dialog międzyreligijny promuje prawdę i szczerłość pomiędzy wyznawcami różnych religii, w jego realizacji należy podjąć ważne tematy, które dotyczą katolików i muzułmanów, takie jak: godność osoby ludzkiej, równość kobiety i mężczyzny, proces dążenia do społeczeństwa bardziej sprawiedliwego, praktyczne zastosowanie praw człowieka, wolność religijna, wyeliminowanie przemocy i troska o pokój na świecie oraz inne kwestie o charakterze moralnym. Znajomość religii współmałżonka powinna rozpocząć się od zapoznania z tekstami ksiąg świętych, co może być źródłem wza-

⁷⁶ Por. tamże, n. 40, s. 42-43.

⁷⁷ Por. tamże, n. 41, s. 43.

⁷⁸ Por. tamże, n. 42, s. 43-44.

jemnego ubogacenia duchowego, unikając jednak niebezpieczeństwa indyferentyzmu religijnego⁷⁹.

O trudności, jakie niesie ze sobą małżeństwo katolika z muzułmaninem, strony należy poinformować jeszcze przed zawarciem związku. Dla utrzymania i pogłębiania wspólnoty małżeńskiej pomocą może służyć refleksja i dialog na temat rękojmi i przyrzeczeń. Do tej metody można dołączyć mediację trzeciej osoby (jeśli zajdzie taka potrzeba), która pomoże we wzajemnym zrozumieniu i w trudnych sytuacjach⁸⁰.

Odwołanie się do sądu cywilnego w przypadku konfliktu jest dopuszczalne, zwłaszcza wtedy, gdy prawa współmałżonka lub dzieci są negowane. W niektórych państwach islamskich do wielu kwestii małżeńskich dotyczących rodziny, dzieci, spadku stosuje się rygorystycznie obowiązujące prawo. W takich przypadkach strona katolicka może składać rekurs do sądu cywilnego, jeśli byłoby to konieczne⁸¹.

Rekurs do trybunału kościelnego ma podstawę tylko wtedy, gdy jest wątpliwość dotycząca ważności zgody małżeńskiej. Dlatego „każdy, zarówno ochrzczony, jak i nieochrzczony, może występować przed sądem”⁸². Nie ma znaczenia, czy powód jest wyznania katolickiego, czy muzułmańskiego⁸³.

Prośba o chrzest w Kościele katolickim ze strony współmałżonka muzułmańskiego jest sprawą, która wymaga szczególnej rozważliwej i przygotowania, mając na uwadze tak wiarę muzułmańską, jak również możliwe konsekwencje⁸⁴. Decyzja powinna być podjęta świadomie i poparta również przez katolickiego współmałżonka i dzieci. Chrzest należy odłożyć, jeśli przewiduje się poważne konsekwencje dla członków rodziny lub Kościoła katolickiego⁸⁵.

Katolicy powinni mieć na uwadze gotowość kształtowania poprawnych relacji z wyznawcami islamu. Ta gotowość ma opierać się na prawdzie o powszechnym powołaniu ludzi do zbawienia. Do tego zmierzają przedstawione wskazania, kierowane do odpowiedzialnych

⁷⁹ Por. tamże, n. 43, s. 44.

⁸⁰ Por. tamże, n. 44, s. 44.

⁸¹ Por. tamże, n. 45, s. 45.

⁸² KPK, kan. 1476.

⁸³ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 46, s. 45.

⁸⁴ Por. Papieska Rada Duszpasterstwa Emigrantów i Podróżnych, *Erga migrantes caritas Christi*, n. 68.

⁸⁵ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 47, s. 45.

za duszpasterstwo osób, które zamierzają zawrzeć małżeństwo z wyznawcą islamu⁸⁶.

3. Aneksy do Instrukcji

Na zakończenie omawianej Instrukcji zostały zamieszczone dwa aneksy. Pierwszy dotyczy muzułmańskiego wyznania wiary, drugi zawiera tekst deklaracji składanych przez nupturientów. Szczególne znaczenie ma pierwszy aneks. Zostały w nim przedstawione praktyczne zagadnienia związane z procedurą prowadzącą do uznania skutków cywilnych planowanego małżeństwa w państwie pochodzenia strony katolickiej i państwie strony muzułmańskiej. Ze względu na prawo islamskie przed takim problemem stają tylko muzułmanki, ponieważ mężczyźni w kwestii małżeństw mają większą swobodę. Instrukcja proponuje zawarcie małżeństwa tylko cywilnego, a dopiero po uznaniu jego skutków cywilnych, celebrację w formie kanonicznej.

3.1. Muzułmańskie wyznanie wiary – *szahada*

Zgodnie z prawem muzułmańskim mężczyzna może poślubić oprócz muzułmanki kobietę wyznania judajskiego lub chrześcijańskiego. Kobieta natomiast nie może poślubić mężczyzny, który jest wyznawcą religii politeistycznej lub niewierzącym, do których to kategorii zalicza się między innymi chrześcijan⁸⁷.

W sytuacji zamierzonego małżeństwa pomiędzy muzułmanką i katolikiem, Ambasada lub Konsulat kraju kobiet, może odmówić przekazania dokumentów koniecznych do wywołania skutków cywilnych związku, aż do momentu, kiedy mężczyzną nie złoży islamskiego wyznania wiary. O wydanie stosownych dokumentów nie może wystąpić kobieta, lecz czyni to jej ojciec lub prawny opiekun. W niektórych krajach dopuszcza się, aby z taką prośbą wystąpiła matka lub pełnoletni krewny kobiety⁸⁸.

W przypadku takiej sytuacji katolik może być zobowiązany do podpisania, wobec świadków, dokumentu zawierającego wyznanie wiary, sądząc, że jest to zwykła formalność biurokratyczna. W rzeczywistości jest to akt wystąpienia z Kościoła i przyjęcie wiary islam-

⁸⁶ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., n. 48, s. 45-46.

⁸⁷ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., nr 1, s. 47.

⁸⁸ Por. tamże, nr 2, s. 47.

skiej⁸⁹. *Shahada* (wyznanie: „Nie ma bóstwa ponad Boga Jedyne­go, a Mahomet jest jego prorokiem”) wypowiedziana po arabsku lub podpisana w obecności dwóch świadków jest wystarczająca, aby udowodnić „nawrócenie” na islam i akceptację praw i obowiązków muzułmańskiej wspólnoty⁹⁰.

Proboszczowie, a w sposób szczególnie kapłani odpowiedzialni za duszpasterstwo małżeństw mieszanych, powinni informować stronę katoliczką, że w rzeczywistości *shahada* nie jest tylko zwykłym, formalnym dokumentem, lecz stanowi formalny akt wystąpienia z Kościoła. W sytuacji, gdy katolik złożył islamskie wyznanie wiary, jest on zobowiązany odwołać je przed zawarciem małżeństwa. W przypadku odmowy odwołania *shahada*, omawiana instrukcja poleca, aby po uprzednim wyjaśnieniu wszystkich konsekwencji związanych z aktem apostazji, zalecić takiej osobie zawarcie małżeństwa cywilnego. Ordynariusz miejsca powinien być powiadomiony o takiej sytuacji i do niego należy ostateczna decyzja w sprawie małżeństwa kanonicznego nupturientów⁹¹.

W przypadku małżeństwa katolika z muzułmanką instrukcja wskazuje praktyczne rozwiązanie. Ordynariusz miejsca powinien rozważyć możliwość zawarcia przez strony małżeństwa cywilnego, z nadzieją, że w takiej sytuacji Ambasada lub Konsulat kraju kobiety wyda stosowne dokumenty. Po zawarciu małżeństwa ze skutkiem cywilnym będzie możliwe zawarcie go zgodnie z formą kanoniczną. Bez uzyskania przez kobietę wymaganych dokumentów ze swojego kraju, małżeństwo będzie miało tylko skutki cywilne w Hiszpanii oraz w krajach, z którymi zostały podpisane porozumienia w tej materii. Po zawarciu takiego małżeństwa i zamieszkaniu w kraju kobiety, małżonkowie będą musieli liczyć się z negatywnymi konsekwencjami⁹².

3.2. Deklaracja nupturientów

Instrukcja w drugim aneksie zawiera dwie deklaracje, które składają pisemnie nupturienti przed zawarciem związku małżeńskiego w kancelarii parafialnej. Tekst deklaracji został zaczerpnięty z dokumentu

⁸⁹ Por. tamże, nr 3, s. 47-48.

⁹⁰ Por. tamże, nr 4, s. 48.

⁹¹ Por. tamże, nr 5, s. 48.

⁹² Por. tamże, nr 6, s. 48-49.

przygotowanego przez Konferencję Episkopatu Francji⁹³. Poniżej został zamieszczony tekst deklaracji w tłumaczeniu na język polski.

3.2.1. Deklaracja woli strony wyznania muzułmańskiego

Oświadczam, że ja N, biorąc przed Bogiem za męża/żonę N, jestem muzułmaninem/muzułmanką. Bóg doprowadził mnie do niego/niej, i z nim/nią pragnę stworzyć wspólnotę życia i miłości zakładając rodzinę. Dla mnie, wierność oznacza, że w całym naszym życiu, należymy do siebie wzajemnie w miłości i dlatego wyrzekam się wszelkich relacji pozamałżeńskich. Przez związek z katolikiem/katoliczką N pragnę razem z nim/nią trwać w nierozzerwalnym małżeństwie, aż do śmierci. Poinformowany o katolickich zobowiązaniach mojego męża/żony będę szanował/a jego/jej wiarę i praktyki religijne. Razem z N pragnę posiadać dzieci i będę się troszczył/a o ich formację ludzką i religijną. Nauczę nasze dzieci szanować wartości chrześcijańskie. Uszanuję ich autonomię, kiedy będą zdolni do podejmowania wolnych i świadomych decyzji⁹⁴.

3.2.2. Deklaracja woli strony wyznania katolickiego

Ja N, całkowicie wolny/a, pragnę stworzyć z N prawdziwą wspólnotę życia i miłości, tak jak ją rozumie Kościół katolicki. Wyrażając wolę zawarcia małżeństwa chcę stworzyć sakramentalny i nierozzerwalny związek, aż do śmierci. Zobowiązuję się być dla mojego męża/żony prawdziwą pomocą i uczynić wszystko co możliwe, aby nasza

⁹³ Por. Secretariado para las Relaciones con Islam. Conferencia Episcopal Francesa, *Les Mariages Islamo-Chrétiens. Dossier para la acogida de las parejas islamo-cristianas que solicitan el matrimonio por la Iglesia católica*, 4.ª edición (mayo de 2004).

⁹⁴ Por. Declaración de intención del cónyuge musulmán: „En el momento en que yo N., ante Dios, me comprometo tomando como esposo/a a N., declaro que soy musulmán/musulmana. Dios me ha conducido hacia él/ella y con él/ella deseo construir una comunidad de vida y amor fundando una familia. Para mí, fidelidad significa que, durante toda nuestra vida, nos deberemos el uno al otro en el amor, por lo que renunciaremos a toda relación fuera del matrimonio. Para mí, casarme con N., cristiano/a, significa que deseo compartir con él/ella el compromiso de no quebrantar nuestro matrimonio por motivo alguno. Y que sólo la muerte podrá romper este vínculo. Informado/a de las obligaciones de mi esposo/a referentes a las exigencias del matrimonio para los cristianos, me comprometo a respetar su fe y su práctica religiosa. Acepto tener hijos y compartir con N. la preocupación por su educación religiosa y humana. Les enseñaré a respetar los valores cristianos. Y respetaré sus decisiones cuando sean capaces de tomarlas libremente y con plena consciencia (Fecha y firma)”. Tamże, s. 49-50.

wzajemna miłość wzrastała w całkowitej wierności. Pragnę posiadać dzieci w naszym małżeństwie. Jestem zdecydowany/a pozostać wiernym/ą zobowiązaniom wynikającym z chrztu w Kościele katolickimi i dołożyć wysiłku, aby dawać świadectwo wierze w moim codziennym życiu. Dołożę wszelkich starań, aby moje dzieci zostały wychowane w wierze katolickiej oraz nauczyły się szacunku dla wartości religii muzułmańskiej. Będę szanować wolność sumienia męża/żony. Mam nadzieję, że Bóg pobłogosławi nasz związek małżeński i z Jego pomocą nasz dom będzie dla dzieci, rodziny i znajomych miejscem wzajemnego szacunku i zrozumienia pomiędzy katolikami i muzułmanami⁹⁵.

Zakończenie

Przedstawiona Instrukcja Konferencji Episkopatu Hiszpanii pt. „El matrimonio entre católicos y musulmanes. Orientaciones pastorales” stanowi interesujące studium nad zagadnieniem małżeństw mieszanych, w sposób szczególnie małżeństw katolików z muzułmanami. Dokument przybliża najpierw kontekst społeczny i pastoralny, a następnie przechodzi do omówienia wizji małżeństwa prezentowanej przez Kościół katolicki i islam. W sposób szczegółowy zostały uwzględnione zagadnienia, które dotyczą strony praktycznej przygotowania, celebracji i pastoralnej troski o wyżej wymienione małżeństwa.

Główny Urząd Statystyczny informuje o około trzech tysiącach muzułmanów należących oficjalnie do pięciu stowarzyszeń zarejestrowa-

⁹⁵ Por. Declaración de intención del cónyuge católico: „En el día de mi matrimonio, comprometiéndome con Dios en presencia de la Iglesia, deseo, con plena libertad, crear con N. una verdadera comunidad de vida y amor, tal como la entiende la Iglesia católica en fidelidad a Jesucristo. Deseo mediante este compromiso recíproco establecer entre nosotros un vínculo sagrado que nada, durante nuestra vida, podrá quebrantar. Me comprometo a hacer todo lo posible para que nuestro amor crezca en una fidelidad total y exclusiva, y a ser para mi esposo/a una ayuda verdadera. Acepto los hijos que puedan nacer de nuestra unión. Estoy decidido/a a permanecer fiel a mi bautismo en la Iglesia católica y a esforzarme por dar testimonio de mi fe en mi vida diaria; me comprometo, en cuanto de mí dependa, a hacer cuanto me sea posible para que mis hijos reciban la fe católica. Les enseñaré asimismo el respeto hacia los valores de la religión musulmana. Respetaré la libertad de conciencia de mi futuro/a esposo/a. Tengo confianza en que Dios bendecirá nuestra unión y que, con su ayuda, esta será para nuestros hijos, familias y amigos un lugar de mutua comprensión entre católicos y musulmanes (Fecha y firma)”. Tamże, s. 50-51.

nych w Polsce⁹⁶. Szacuje się jednak, że w rzeczywistości zamieszkuje w Polsce 35-40 tys. wyznawców islamu. W diecezji płockiej w 2010 roku zostały zawarte cztery małżeństwa pomiędzy stroną katolicką i muzułmańską⁹⁷.

Przytoczona Instrukcja Episkopatu Hiszpanii może stanowić cenną pomoc dla polskich duszpasterzy, którzy mają do czynienia z takimi małżeństwami mieszanymi. Dla katolików planujących związek z wyznawcami islamu omawiana Instrukcja może być cenną pomocą we właściwym przygotowaniu się do jego zawarcia.

El matrimonio entre católicos y musulmanes según la Instrucción de la Conferencia Episcopal Española del año 2008

La publicación presenta el documento “El matrimonio entre católicos y musulmanes” aprobado por la XCII Asamblea Plenaria de la Conferencia Episcopal Española, celebrada del 24 al 28 de noviembre de 2008. Como se indica en el título el documento contiene las orientaciones pastorales sobre la realidad y el alcance religioso y social del matrimonio entre los católicos y musulmanes. Con estas orientaciones los Obispos españoles desean prestar una ayuda autorizada a los presbíteros responsables y a los mismos contrayentes⁹⁸.

⁹⁶ Por. Główny Urząd Statystyczny, Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2006-2008, Warszawa 2010, s. 201-110. Dokument jest dostępny w wersji elektronicznej: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/PUBL_oz_wyzn_rel_stow_nar_i_etn_w_pol_2006-2008.pdf (odczyt z dnia 3 stycznia 2101r roku).

⁹⁷ We wszystkich czterech przypadkach stroną wyznania muzułmańskiego był mężczyzna. Zob. teczka „Małżeństwa mieszane”, Archiwum Kurii Diecezjalnej Płockiej.

⁹⁸ Por. CEE, *El matrimonio entre católicos y musulmanes*, dz. cyt., s. 9.